

Venäläinen Oksana Tšhelyšheva jätti työnsä opettajana ja ryhtyi puolustamaan sodan uhreja, mutta tšetšeenien auttaminen kävi kotimaassa liian vaaralliseksi. Nyt Oksana jatkaa ihmisoikeuksien puolustamista Helsingissä.

”Haluan uskoa ihmisten hyvyyteen”

KAISA VIITANEN KUVAT KATJA TÄHJÄ

Helsingin aamuruuhka on hiljentynyt. Hakaniemen tuulisella torilla seisoskelee vain torimyyjiä, kun karvahuppuiseen toppatakkiin pukeutunut hento nainen kiiruhtaa heidän ohitseensa ja nykäisee kauppahallin oven auki. **Oksana Tšhelyšheva**, 39, on tullut uuteen suosikkimyläläänsä ostamaan pehmeäpaahtoista espressokahvia tuliaisiksi ystävilleen, jotka odottavat kotikaupungissa Venäjän Nižni Novgorodissa.

– En ole ollut kotona kolmeen viikkoon. Täytyy olla hyvät tuliaiset.

Kahvipusseja laukkuunsa sullova nainen ei herätä kauppahallin käytävällä minkäänlaista reaktiota. Oksana Tšhelyšhevaa on viime aikoina haastateltu useasti televisiuutisiin ja sanomalehtiin, mutta harva suomalainen tunnistaa kuuluisaa venäläistä ihmisoikeusaktivistia.

Anna kuoli, itsekkin vaarassa

Moni suomalainen sen sijaan muistaa toissa syksynä Moskovassa murhatun **Anna Politkovskajan**. Tšetšenian ihmisoikeusloukkauksista raportoinut toimittaja ammuttiin kotiovelleen, ja järkyttyneet ihmiset eri puolilla Eurooppaa lähtivät kaduille. Yksi suurimmista mielenosoituksista oli yllättäen Helsingissä.

Anna ja Oksana olivat ystäviä ja läheisiä työtovereita. Anna kirjoitti Moskovassa Novaja Gazeta -lehteen, Oksana teki juttuja viitisen sataa kilometriä idempänä useisiin lehtiin, mutta

hänen päätyönsä oli Venäjä-Tšetšenia -ystävyyssseurassa. Naiset pitivät säännöllisesti yhteyttä ja matkustivat aina tilanteen salliessa Tšetšeniaan.

– Annan kuolema oli urani raskain hetki, Oksana sanoo.

Murhapäivänä Oksana oli työmatkalla. Hänen 12-vuotias tyttärensä näki Annan kuolinuutisen kotona televisiosta.

– Hän murtui totaalisesti, koska jotenkin hän ajatteli sen tapahtuneen minulle.

Kotiin päästyään Oksana yritti olla tyttärensä tukena parhaansa mukaan, mutta työn takia hän joutuu olemaan pois kotoa koko ajan yhä enemmän. Oksana uskoo, että kumpikaan heistä ei ole vielääkään toipunut Annan menetyksestä.

Ihmisoikeustoimittajan työ Venäjällä on vaarallista. Anna Politkovskaja yritettiin myrkyttää jo vuonna 2003. Joku oli laittanut lentokoneessa hänen teehensä myrkyä. Toipumiseen meni kuuksia.

– Anna ei suostunut pelkäämään. Hän ulkoilutti koiraansa keskellä yötä eikä uskonut kenenkään varoituksia. Vasta hänen kuolemansa jälkeen olen myöntänyt itselleni, että minäkin olen vaarassa.

Vahingossa ihmisoikeusuralle

Helsingissä Oksanaa ei pelota. Täällä hän uskaltaa puhua työkuulumisistaan jopa väenpaljoudessa. Kotikaduillaan Venäjällä Oksana yrittää olla mahdollisimman huomaamaton.

– Venäjällä salainen poliisi kuuntelee puheluitani, enkä koskaan voi olla varma, kuka vieressä kävelee, hän väittää.

Suomessa Oksana on pitkistä aikaa nukkunut kunnolla. Helsingistä on tullut hänelle toinen kotikaupunki. Toimisto syntyy sinne, missä kannettavan saa verkoon. Koti on helsinkiläisten ystävien luona sohvilla ja vierashuoneissa.

– En tosiaan kuvitellut, että elämästäni tulisi tällaista.

Oksanasta piti tulla neuvostoliittolainen englanninopettaja. Hän opiskeli maan kolmanneksi suurimmassa kaupungissa Gorkissa englantia ja espanjaa eikä ollut yhteiskunnallisesti orientoitunut. Vapaahetkinään hän tanssi balettia.

Valmistuttuaan Oksanasta tuli englannin lehtori. Hän meni naimisiin arkkitehtipoikaystävänsä kanssa. Neuvostoliitto romahti 1991 ja Gorkin nimi vaihtui Nižni Novgorodiksi. Oksana sai tyttärensä.

Elämänmuutos käveli vastaan parrakkaan arkeologin, **Stanislav Dmitrievskin**, muodossa. Mies oli perustanut Oksanan kotikaupunkiin Venäjä-Tšetšenia -ystävyyssseuran. Sen tarkoituksena oli lisätä yhteisymmärrystä sotaa käyvien maiden välillä. Stanislav pyörittä pientä uutistoimistoa, joka keräsi tietoa Tšetšenian ihmisoikeusloukkauksista. Hän tarvitsi apua tekstien

”Tottakai olen välillä stressaantunut ja masentunut. Sitä on jo vaikea erottaa perusolemukseni.”

”Rankassa tilanteessa pysyn tyynenä, mutta sen jälkeen tunnen itseni täysin tyhjäksi.”

>>

kääntämisessä, ja kielitaitoinen Oksana lupasi auttaa. Pian hän huomasi istuvansa iltakaudet kääntämässä ihmisten tarinoita ja raportteja.

– Myötätuntoni kasvoi, kun luin karuista ihmiskohtaloista.

Sota Tšetšeniassa kiihtyi. Oksanan luennoilla kävi useita tšetšenalaisopiskelijoita. Parikymppisen **Luisan** tarina jäi vaivaamaan opettajaa.

– Täysin rauhallinen tyttö kertoi nähneensä, kuinka Groznyin päällä lentäneet pommikoneet tappoivat hänen perheensä ja tuhosivat hänen kotinsa.

Oksanasta tuntui vaikealta olla välittämättä. Hän irtisanoutui vakituisesta virastaan ja ryhtyi kokopäiväiseksi toimittajaksi. Taloudellisesti se oli älytön veto, mutta hän tunsu tekevänsä oikeasti merkittävää työtä.

– Venäjällä alkoi olla vallalla propaganda, joka leimasi kaikki tšetšeenit terroristeiksi. Halusin osallistua oikeuden kertomiseen.

Niihin aikoihin Oksana erosi miehestään. Hänestä tuli työhölisti.

Apua molemmille puolille

Oksana pääsi ensimmäiselle Tšetšenian-matkalleen 2003. Hän tiesi maan olevan raunioina, mutta tilanteen rankkuus yllätti. Oksana ja Stanislav kiersivät eri puolilla maata haastattelemassa ihmisiä. Kaikkialla he tapasivat perheitä, jotka olivat menettäneet perheenjäsenensä.

Oksana on käynyt sota-alueella 15 kertaa. Alusta asti hän halusi olla enemmän kuin pelkkä toimittaja.

– En voi vain kertoa tragedioista ja lähteä pois.

Oksana on järjestänyt haavoittuneita lapsia ulkomaille sairaalaan ja hankkinut traumatisoituneille ammattiapua.

– En halua tuulettaa saavutuksillani. Olemme auttaneet noin sataa lasta, mutta avun tarvitsijoita on moninkertaisesti.

Mutta yhtä lailla Oksana auttaa venäläisiä. Sotilaiden äidit -järjestö tarvitsi apua kadonneiden sotilaiden etsimiseen ja Oksana järjesti Tšetšeniassa olevat tuttuunsa työhön.

– On tärkeintä auttaa ihmisiä, riippumatta kummalla puolella sotaa he ovat.

Etäelämää ja sotilastarkastuksia

Sodan jatkuessa Oksanan työ on vaikeutunut. Hän kertoo Venäjän hallinnon rajoittaneen sananvapautta ja lakkauttaneen hallitusta kritisoivia lehtiä ja järjestöjä. Tavallinen kansalaistyö on Oksanan mukaan muuttunut lähes mahdottomaksi.

Oksana ei enää uskalla syödä lentokone-aterioita.

– Oli tavallista, että sotilaat marssivat toimistoomme penkomaan papereita ja takavarikoimaan tietokoneita.

Oksana ja Stanislav on pidätetty usein. Stanislav ei ole saanut passia eikä pääse enää Venäjän ulkopuolelle.

– Työ, jota teemme on raskasta, mutta lisähankaluudet valtion kanssa tekevät siitä välillä ylivoimaista.

Viimeinen niitti tuli vuosi sitten tammikuussa. Putinin hallitus lakkautti Venäjä-Tšetšenia -ystävyyssseuran nimittäen sitä terroristijärjestöksi. Vaihtoehdot olivat vähissä, mutta Oksana ei suostunut lopettamaan työtään.

– Jos olisin lopettanut, olisin pettänyt kuolleet ystäväni. Emme ole tehneet mitään laitonta. Haluamme vain auttaa ihmisiä, ja todella moni tarvitsee apua.

Seura alkoi etsiä uutta kotimaata. Oksana tunsu monia suomalaisvaikuttajia, kuten europoliitikko **Satu Hassin**, Amnestyn puheenjohtaja **Frank Johanssonin** ja muita kansalaisjärjestöjen ihmisiä. Heidän tuellaan Oksana ja Venäjälle jäänyt Stanislav rekisteröivät syksyllä yhdistyksensä Suomeen. Sen jälkeen Oksanan elämästä on tullut entistä kansainvälisempää.

Minuuttipeliä maailmalla

Kaupparehallista Oksana säntää kadun toiselle puolen pieneen laukkukauppaan.

– Matkalaukkuni hajosi toissapäivänä lennolla Sveitsistä Suomeen. Mikähän olisi isoin, Oksana pohtii käännellessään perässä vedettäviä pakaaseja.

Noin 15 sekunnin jälkeen hän valitsee huomiota herättämättömän harmaan kapsäkin ja harppoo jo ulos kohti raitiovaununpysäkkiä.

– Olen oppinut nopeaksi. Koko ajan olisi enemmän tekemistä kuin on aikaa, seiskan ratikkaan nouseva nainen sanoo.

Pieni Venäjä-Tšetšenia -ystävyyssseura on 11 vuodessa muuttunut lehtijuttuja kirjoittavasta vapaaehtoisporukasta yhdeksi itänaapurin merkittävimmistä ihmisoikeusjärjestöistä, jota rahoittaa muun muassa Euroopan komissio.

Oksanasta on tullut vaikutusvaltainen äänitorvi. Kun hän viime syksynä nousi puhumaan Etyjin kokouksessa Itävallassa, venäläisdelegaatio marssi mielenosoituksellisesti ulos salista. Oksana reissaa jatkuvasti ulkomailta kertomassa Tšetšenian tilanteesta eri maiden ministeriöissä ja ihmisoikeusjärjestöissä.

– Tällä on hintansa. Minulla on jatkuva ikävä tyttärentäni, joka asuu nykyään äitini kanssa.

Stressi vei puhekyvyn

Juuri nyt Oksana viimeistelee raporttia Tšetšenian viime aikojen kehityksestä. Hänen mielestään kansainvälisten päättäjien pitäisi kovistella Venäjää lopettamaan Tšetšenian höykyttäminen.

Raportin lisäksi Oksana välittää tietoa maansa tapahtumista ja järjesteele ihmisten asioita. Raitiovaunussa Oksana kertoo edellispäivänä moskovalais-

Oksanan haaveena on löytää pieni suomalaistyypinen saaristolaismökki, missä hän voisi rauhoittua ystäviensä kanssa. ”Ei siis mitään venäläistä datsaa, joka on pelkkää raatamista”, Oksana naureskelee.

Helsingin rautatieaseman Venäjän liikenteen lipunmyynti on Oksanalle jo tuttu paikka.

sairaalassa kuolleesta ihmisoikeusaktivistista, jonka äidille hänen piti soittoa ja kertoa pahoinpitelymurhasta.

– Ei tähän totu koskaan.

Oksana työskentelee raakojen asioiden kanssa, usein voimiensa ääri rajoilla. Venäjällä on tapettu kymmenessä vuodessa 213 toimittajaa, jotka ovat sekaantuneet ”vääriin” asioihin. Oksana on menettänyt ystäviä ja työtovereita. Hän on huolissaan työparistaan Stanislavista, joka on jatkuvassa viranomais-tarkkailussa.

– Tottakai olen stressaantunut ja masentunut. Sitä on jo vaikea erottaa perusolemuksestani.

Oksana on usein vakava ja lähes ilmeeton. Hänellä on tummat silmäalukset ja nopea puherytmi.

– Moni luulee, että olen kova ja vahva tyyppi, joka selviää kaikesta. Rankassa tilanteessa pysynkin tyyneenä, mutta sen

jälkeen tunnen itseni täysin tyhjäksi.

Toivottomuus muuttuu ajoittain masennukseksi, jolloin Oksana epäilee työnsä mielekkyyttä.

– On aika vaikea pitää toivoa yllä, kun näitä kauheuksia sattuu koko ajan.

Toisinaan Oksana ei pysty nukkumaan. Tähän asti pahin stressireaktio vei hänen puhekykynsä viikoksi.

– Kuvittelin, että sokki laukeaisi sotaisassa kriisitilanteessa, mutta olin ihan kotikulmilla, tyttäreni kanssa raitiovaunussa.

Oksana kertoo vaunuun noussesta miehestä, joka alkoi uhkailla matkustajia pistoolin kanssa. Oksana yritti suojella seinän vieressä istunutta tyttöään, mutta joutuikin osallistumaan miehen taltuttamiseen. Hän väänsi miehen sormia aseensa ympäriltä, kun muut matkustajat pitivät miestä paikoillaan.

Seuraavana aamuna Oksana ei pystynyt puhumaan. Hän kirjoitti viestejä paperilappusille.

Lääkäri diagnosoi tapauksen trauman jälkeiseksi mykkyudeksi ja kehotti Oksanaa lähtemään maalle. Mökillä puutarhahommista ääni palautui viikossa.

– Suomeen siirryttyäni stressini on vähentynyt huomattavasti. Tunnen oloni turvallisemmaksi, mutta se voi tietenkin olla pelkkää illuusiota.

Oksana arvelee jaksamisensa syyksi vahvan uskonsa ihmisten hyvyyteen. Hän on varma, ettei suurin osa ihmisistä ole pahoja. Suvaitsevaisuudesta ja erilaisuuden ymmärtämisestä täytyy hänen mielestään vain jaksaa puhua.

Venäjällä monet Oksanan opettajakaverit kieltäytyvät puhumasta koko Tšetšeniasta. Yhteistyökumppaneita on yhä vaikeampi löytää. Suomessa Oksana on saanut uusien työkontaktiensa avulla työnsä vauhtiin.

– Olen myös oppinut nopeaksi pakkaajaksi. Tosin usein tarvittavat varusteet ovat väärässä maassa, Oksana nauhahtaa.

Hän on nainen, joka suvereenisti vaihtaa puheenaihetta äskettäisestä kidutustapauksesta barcelonalaisen jäätelöbaarin hehkuttamiseen. Oksanan elämässä on rankkoja vastakohtia, eikä hän jaksaisi sen raskasta puolta ilman akkujen lataamista. Arkkitehtuurista kiinnostunut nainen hakeutuu mukavaan ympäristöön aina kun mahdollista. Hänellä omat suosikkipaikkansa jo monessa kaupungissa.

– Wienissä poikkean tutussa kellarikrovissa. Washingtonissa rakastan rautatieasemaa ja Irlannissa rauhoitun

MIKÄ SOTA?

Tšetšenia on Kaukasiassa sijaitseva noin miljoonan asukkaan muslimialue. Venäläiset ovat taistelleet alueen hallinnasta 1500-luvulta lähtien. Neuvostoliiton hajotessa 1991 Tšetšenia julistautui itsenäiseksi, mutta vuonna 1994 venäläisjoukot palasivat taistelemaan alueen herruudesta. Presidentti **Jeltsin** sopi rauhan 1996, mutta yhteenotot jatkuivat taas 1990-luvun lopussa.

Presidentti **Putin** aloitti terrorismin vastaisen operaation ja pommitti pääkaupunki Groznia. Vuonna 2002 tšetšeenisissit väkivaltaisesti valtasivat moskovalaisen Dubrovka-teatterin ja pari vuotta myöhemmin beslanilaiskoulun, jossa kuoli 331 ihmistä.

Ihmisoikeusjärjestöt raportoivat säännöllisesti Tšetšeniassa tapahtuvista laittomista pidätyksistä, sieppauksista ja kidutuksista. Kuolonuhrien tarkkaa määrää ei tiedetä.

Sota jatkuu edelleen.

päästessäni pikkukaupungin rannalle.

Helsingissä yksi Oksanan lempi-paikoista on Kampin ostoskeskuksen kiinalaisravintola. Mutta nyt Oksana jo kiidättää matkalaukkunsa kauppa-keskuksen K-markettiin, jossa hän lappaa muovipussiin kilon irtokarkkeja.

– Ilman niitä en voi astua tyttäreni eteen.

Koti on aina Venäjällä

Oksana tietää olevansa Venäjän erityis-tarkkailussa. Toistaiseksi hän on päässyt kulkemaan Venäjälle ja takaisin esteettä. Moni Oksanan ystävä on ehdottanut, että hän tekisi työtään pysyvästi Suomessa.

– Tyttäreni ei suostu lähtemään kotoa, ja äitini asuu siellä. Minä olen venäläinen, ja Venäjä on kotini.

Sen verran varovaiseksi Oksana on ryhtynyt, ettei enää syö venäläisten lentoyhtiöiden aterioita. Hän myöntää, että kotona käyminen tuntuu joka kerta raskaammalta.

Oksana käy pakkaamassa uuden laukkunsa ja lähtee rautatieasemalle. Venäjän sininen Repin-juna odottaa laiturilla, ja Oksana näyttää lippuaan junan ovella odottavalle konduktöörille. Mies auttaa nostamaan laukun. Junan lähtiessä liikkeelle jokin Oksanassa muuttuu. Hän alkaa puhua hiljaisem-malla äänellä ja hänen vatsaansa tulee jännittynyt tunne. ■